

RADOSŁAW KULINIAK,
MARIUSZ PANDURA, ŁUKASZ RATAJCZAK

IZYDORA DĄMBSKA (1904–1983)

Najlepsza z dobrych

Część druga:
lata 1945–1983

Kęty 2025
WYDAWNICTWO
MAREK DEREWIECKI

FUNDAMENTA

Studia z historii filozofii

t. CXXVI

Seria pod redakcją Mikołaja Olszewskiego, Zbigniewa Nerczuka
i Antoniego Szweda

© 2025 by Radosław Kuliniak (Uniwersytet Wrocławski, Wydział Nauk Społecznych), Mariusz Pandura (Uniwersytet Wrocławski, Wydział Nauk Społecznych) and Łukasz Ratajczak (Uniwersytet Warszawski, Biblioteka Uniwersytecka w Warszawie, Gabinet Rękopisów)

The license for this edition belongs to the Wydawnictwo Marek Derewiecki.
All rights reserved

Wydanie pierwsze

Recenzenci: prof. dr hab. Bolesław Andrzejewski
prof. dr hab. Tomasz Kupś

Redakcja naukowa, korekta i indeks: Teresa Dziemińska
Projekt okładki i łamanie: Łukasz Derewiecki

Wydanie publikacji zostało dofinansowane przez Wydział Nauk Społecznych
Uniwersytetu Wrocławskiego

Praca powstała w ramach badań prowadzonych w Centrum Badawczym
Ingarden Uniwersytetu Wrocławskiego

ISBN 978-83-68182-77-4

Wydawnictwo Marek Derewiecki
ul. Szkotnia 29a, 32-650 Kęty
tel./fax 33/8454149, 603931607
e-mail: wydawnictwo@derewiecki.pl
Księgarnia: www.derewiecki.pl
Dystrybucja: tel. 502637305

*Myślę, że własna duszy naszej uczciwość sama przez się
nie wtórnie ze względu na opiekuństwo jest wartościowa.
I o nią musimy dbać, choćby to nas skłóciło z grupą.*

Z listu Izydory Dąbskiej do Tadeusza Kotarbińskiego
w Gdańsku 3 lipca 1948 roku

*Promieniowanie serca nieskazitelnego wywołuje w sercach prądy
indukcyjne, przyprawia im główne wektory moralne, zapobiega
wykolejeniu na rozdrożach. A takie serce bije w Pani Osobie!*

Z listu Tadeusza Kotarbińskiego do Izydory Dąbskiej
w Warszawie 9 czerwca 1955 roku

Wprowadzenie

W części pierwszej *Biografii* Izydory Dąbskiej staraliśmy się opisać wydarzenia z wczesnego okresu jej życia. Spróbowaliśmy na podstawie źródeł odtworzyć dorastanie w domu rodzinnym oraz pierwsze nauki i egzaminy w gimnazjach w Białej koło Bielska oraz we Lwowie. Następnie podjęliśmy próbę scharakteryzowania studiów uniwersyteckich we Lwowie, zwracając uwagę na więź intelektualną z Kazimierzem Twardowskim, u którego była asystentką młodszą, a później starszą. Kolejny okres objął działalność Dąbskiej jako nauczycielki gimnazjalnej. W tym czasie łączyła ona pracę dydaktyczną z karierą naukową. Uzyskany doktorat pozwolił jej na względną samodzielność. Przełom przyszedł wraz ze stypendium naukowym w Wiedniu, Berlinie i Paryżu. Zawiązane przyjaźnie przetrwały trudne czasy II wojny światowej i były po niej kontynuowane. Wybuch wojny zastał Dąbską we Lwowie. Pod okupacją radziecką i niemiecką zaangażowała się w liczne przedsięwzięcia. Brała aktywny udział w tajnym nauczaniu. Koniec wojny zastał ją we Lwowie. Wraz z siostrą Aleksandrą były narażone na prześladowania ze strony władz sowieckich za prowadzenie działalności konspiracyjnej. Groziło im aresztowanie i wywózka do gułagów. Nie pozostało nic innego, jak tylko opuścić ukochane miasto. Pozostawiły tam młodość, najlepsze lata życia.

W części drugiej *Biografii* Dąbskiej opisujemy jej ucieczkę z siostrą Aleksandrą z okupowanego po raz kolejny przez władze sowieckie Lwowa, pobyt po wojnie w Rzeszowie i Krakowie oraz późniejsze losy w Gdańsku. Piszemy o trudnych czasach stalinizmu, a zwłaszcza o staraniach Dąbskiej, mających za zadanie obronę filozofii polskiej przed ideologizacją. Podkreślić należy, że nie poddała się ona stalinowskim represjom. Był to okres walki o zachowanie prawdy i pamięci o filozofii lwowskiej. Dąbska stała na straży dobrego imienia Twardowskiego. Nie godziła się na podejmowane przez Adama Schaffa i jego podopiecznych dążenia do wykluczania uczniów Twardowskiego z życia akademickiego. Nigdy nie wykładała na żadnej z polskich uczelni marksizmu. Przez lata wiodła bój z władzami o zachowanie niezależnego charakteru filozofii. Stała na straży zasad

wyniesionych ze Lwowa. Nie lubiła myśleć o tym, co będzie. Przychyliła się raczej do tego, co jest *hic et nunc*. Jej wiara była poszukiwaniem prawdy. Wspierała się na nadziei oraz miłości. Należała do „miłujących prawdę”. Jej dojrzałe życie dało świadectwo temu, że rzeczywiście była „chwalebnie uzdolnioną” – jak zapisano w młodości na jej świadectwach szkolnych¹. Tadeusz Kotarbiński dał jej nieco inną charakterystykę w swoim liście:

W Pani towarzystwie (pierwsza próba – podróż z Kopenhagi) czuję się tak bardzo dobrze. Obcowanie jest takie proste, szczere i bezpośrednie. Tak bardzo się z Panią zgadzam w sprawach rdzennych. Taka Pani jest bezwzględnie sympatyczna, że to mnie z siłą nie znoszącą oporu popycha do tych oznajmień. Proszę o darowanie otwartości. Gorąco ściskam dłoń Pani i bardzo bym chciał kiedy jakimś czynem okazać, jak intensywnie się ku Pani garnię jeszcze jedna monada².

Dąmbska ukształtowała się pod wpływem Twardowskiego. Gdy po II wojnie światowej Kazimierz Ajdukiewicz upomniał się o deklarację

¹ Zob. Świadectwa szkolne Izydory Dąmbskiej w Archiwum Nauki Polskiej Akademii Nauk i Polskiej Akademii Umiejętności, K III–109, Izydora Dąmbska, j. I/5, Metryki i dowody osobiste, świadectwa szkolne, egzaminy uniwersyteckie i pedagogiczne, świadectwa pracy, sprawy zatrudnienia, zaświadczenia tajnego nauczania.

² Zob. List Tadeusza Kotarbińskiego do Izydory Dąmbskiej z 25 lutego 1939 roku, Archiwum Nauki Polskiej Akademii Nauk i Polskiej Akademii Umiejętności, K III–109, Korespondencja, Listy Tadeusza Kotarbińskiego do Izydory Dąmbskiej. Natomiast cytowane dalej przez nas Listy Dąmbskiej do Kotarbińskiego pochodzą z Połączonych Bibliotek WFIS UW, IFIS PAN i PTF w Warszawie, gdzie były złożone i gdzie został wykonany katalog Archiwaliów Janiny i Tadeusza Kotarbińskich. Zob. Archiwalia Janiny i Tadeusza Kotarbińskich Cz. I, Materiały biograficzne i korespondencja, Katalog Rękopisów, U 594 – 603, (oprac. T. D. Woyciechowska, Warszawa 2000). Obecnie zbiory te znajdują się w Bibliotece Narodowej w Warszawie. Listy Dąmbskiej do Kotarbińskiego cytujemy i zapisujemy według następującego wzoru: List Izydory Dąmbskiej do Tadeusza Kotarbińskiego, Połączone Biblioteki WFIS UW, IFIS PAN i PTF w Warszawie, Archiwalia Janiny i Tadeusza Kotarbińskich Cz. I, Materiały biograficzne i korespondencja, Rps U 598 (1, 2). Korespondencja Tadeusza Kotarbińskiego, Tom VI. D – De (listów 73, k. 106), Dąmbska Izydora 1948–1974 (42) k. 9–75, załącz. kopia pisma tejże do [Rybieckiego] (Min. Szk. Wyższych) k. 63–64 (dalej jako Archiwalia Janiny i Tadeusza Kotarbińskich, Korespondencja Tadeusza Kotarbińskiego, T. VI, Dąmbska Izydora 1948–1974 (według katalogu opracowanego przez T. D. Woyciechowską, Warszawa 2000).

jej przynależności do własnej szkoły, z niezwykle oddaniem dla Mi-
strza odpowiedziała:

Po prawdzie właściwym moim Nauczycielem filozofii był ten, „z którego peł-
ności wszyscyśmy wzięli” i Pan, i Witwicki, i Kotarbiński, i tyłu, tyłu innych:
Kazimierz Twardowski!³

To przywiązanie do Twardowskiego było szczególnie ważne w życiu
uczonej. Zaważyły na nim lata formacji filozoficznej, a także bycie ostat-
nią asystentką Profesora. Zawsze oddana i szczerza w rozmowach, dała się
poznać z dobrej strony. I choć karierę mogła zaledwie zacząć doktoratem,
to była „Najlepszą z dobrych” – jak nazwał ją Władysław Tatarkiewicz⁴.

³ Zob. List Izydory Dąbskiej do Kazimierza Ajdukiewicza z 15 lutego 1946 roku, Archiwum Nauki Polskiej Akademii Nauk i Polskiej Akademii Umiejętności, K III–109, Korespondencja, Listy Izydory Dąbskiej do i od Kazimierza Ajdukiewicza.

⁴ Zob. List Władysława Tatarkiewicza do Izydory Dąbskiej z 4 grudnia 1972 roku, Archiwum Nauki Polskiej Akademii Nauk i Polskiej Akademii Umiejętności, K III–109, Korespondencja, Listy Izydory Dąbskiej do i od Władysława Tatarkiewicza.

SPIS TREŚCI

Wprowadzenie	5
I. PO WOJNIE W NOWEJ POLSCE. ZE LWOWA DO GDAŃSKA	8
II. NOWE ŻYCIE W POLSKIM GDAŃSKU	13
III. HABILITACJA W WARSZAWIE	35
IV. WARSZAWA LUB POZNAŃ. OSTATECZNIE JEDNAK GDAŃSK	51
V. FILOZOFIA POLSKA U PROGU PRZEMIAN. KONTYNUACJA FILOZOFII LWOWSKIEJ	74
VI. PAMIĘĆ O MISTRZU FILOZOFII KAZIMIERZU TWARDOWSKIM ZE LWOWA	90
VII. CIĘŻKIE CZASY ZNIEWOLENIA FILOZOFII POLSKIEJ	101
VIII. FILOZOFIA LWOWSKA POD OSTRZAŁEM FILOZOFII STALINOWSKIEJ	111
IX. „MYŚL FILOZOFICZNA” GNIAZDEM ATAKU STALINOWCÓW NA KAZIMIERZA TWARDOWSKIEGO I JEGO UCZNIÓW	123
X. W „BIBLIOTECE KLASYKÓW FILOZOFII”. PIERWSZA POŁOWA LAT PIĘĆDZIESIĄTYCH	147
XI. „LEIBNIZJANA”	153
XII. „CARTESIANA”	175
XIII. JESZCZE JEDEN PROJEKT Z LOGIKI	192
XIV. ODWILŻ STALINOWSKA. PROFESURA NADZWYCZAJNA	202
XV. BĘDĘ NARESZCIE PRACOWAĆ NA UNIWERSYTECIE!	215
a) Propozycja poznańska	217

b) Propozycja wrocławska	227
c) Propozycje krakowskie	230
XVI. BĘDĘ PRACOWAĆ NA UNIWERSYTECIE JAGIELLOŃSKIM! ZMIANY W NAUCZANIU FILOZOFII	247
XVII. PRACA, PRACA I JESZCZE RAZ PRACA!	256
XVIII. PRACE W KOMITECIE WYDAWNICZYM DZIEŁ KAZIMIERZA TWARDOWSKIEGO	265
XIX. SCHYLEK WOLNEJ FILOZOFII W KRAKOWIE	281
XX. DOKTORAT <i>HONORIS CAUSA</i> DLA WŁADYSŁAWA TATARKIEWICZA. NA UNIWERSYTECIE JAGIELLOŃSKIM	286
XXI. PRZENOSZĄ MNIE DO POLSKIEJ AKADEMII NAUK W WARSZAWIE	293
XXII. PRACA W POLSKIEJ AKADEMII NAUK W WARSZAWIE	310
XXIII. ZŁEGO DOBRE POCZĄTKI	314
XXIV. UZWYCZAJNIENIE PROFESURY	320
XXV. JUBILEUSZ TADEUSZA KOTARBIŃSKIEGO I WŁADYSŁAWA TATARKIEWICZA	327
XXVI. MARZEC 1968 ROKU	332
XXVII. LATA DO EMERYTURY	338
XXVIII. EMERYTURA. JUBILEUSZ	346
XXIX. CO JA TERAZ ZE SOBĄ ZROBIĘ?	355
XXX. ATAK SANDAUERA	361
XXXI. W BERNIE	372
XXXII. JESZCZE JEDNA POLEMICA Z ADAMEM SCHAFFEM ...	376
XXXIII. KOLEJNE PRACE	379
XXXIV. SŁONECZNE SALONIKI	383
XXXV. W KRAINIE REGLAMENTOWANEJ ŻYWNOŚCI	386

XXXVI. NA DRODZE DO PRZEMIAN	392
XXXVII. CZASY DANTEJSKIE	396
XXXVIII. OPOZYCJA	400
XXXIX. WIARA I FILOZOFIA	405
Zakończenie <i>Multaque pars mei vitabit Libitinam</i>	413
Summary	415
Bibliografia	416
Indeks nazwisk	481